

tudi dvome in kontradikcije, ki se pojavljajo pri zgodovinarjih. Seznanja nas z najpomembnejšimi zgodovinskimi viri za vsak obravnavani čas (včasih tudi z odlomki), pokaže na njihovo (ne)številnost in (ne)pristranskost. Opozarja na nekatere »zablode«, ki so ukoreninjene v našem videnju tega časa, po-meta npr. s črnobelimi predstavami, da je bil neki vladar samo dober ali samo slab, da sta Rim in Kartagina, smrtna sovražnika iz punskih vojn, včasih tudi uspešno sodelovala itd. Poleg prevladujoče politične zgodovine ne pozabi na predstavitev vsakokratne religije, najpomembnejših literarnih del ter vsakdanjega življenja, pozoren je tudi na položaj nežnejšega spola. Ob branju sem pogrešal le kakšen stavek več o likovni umetnosti, arhitekturi ali o tehničnih inovacijah. Po drugi strani so dragoceni kratki opisi jezikov, ki so jih starem veku govorili in mnogo aktualizacij ter vzporednic s svetom 21. stoletja. Avtor si večkrat dovoli kakšno ironično pripombo, ki v množici zgodovinskih podatkov nariše bralcu nasmeh na obraz, tudi njegov zgodovinopisni besednjak je zelo sočen in poln frazemov. Tako vladarji v Mavrovi knjigi grejejo stolčke, so

nesposobni mehkužneži, mali kmet pa težko tekmuje z velikim, kakor slovenski paradižnik težko tekmuje z nizozemskim.

Posebno dobro napisano se mi zdi poglavje o začetkih in zgodnjem razvoju krščanstva. To je namreč pogosto zavito v mitologijo, iskanje trdnih dejstev pa je težavno. V knjigi je predstavljen Jezus Kristus kot resničen človek, avtor primerja zgodovinske fakte in podatke iz Svetega pisma in opiše pot, ki je krščanstvo peljala od judovske ločine do preganjane vere v Rimskem imperiju (pri čemer izročilo pri številu žrtev zopet pretirava) in postopoma do svetovne religije.

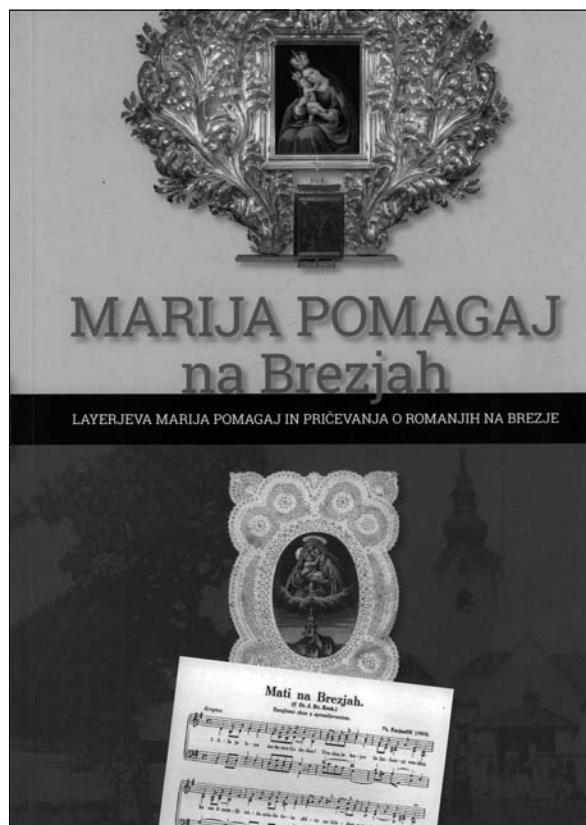
Maver je knjigo podnaslovil kot *sprehod* skozi zgodovino starega veka, a ta vek se lahko zaradi časovne distance, pomanjkanja virov in njihovega mešanja z izročilom izkazuje za sprehajanje prav zahteven labirint. Avtor nam je s svojo knjigo olajšal delo in napisal promenado, po kateri se prav vsakdo lahko sprehodi skozi stari vek.

Urh Ferlež

Prva dama Slovencev*

Damir Globočnik: *Marija Pomagaj na Brezjah*. Layerjeva Marija Pomagaj in pričevanja o romanjih na Brezje. Brezje: Romar, 2019. 431 strani.

Damir Globočnik nas po vrsti svojih umetnostno zgodovinskih in zgodovinskih del s pričujočo knjigo popelje na Brezje – v zagotovo najznamenitejšo versko središče Slovenije. Zvest svojemu poslanstvu umetnostnega zgodovinarja je zgodbo spletel okrog samega jedra brezjanskega fenomena – Layerjeve slike Marije Pomagaj, ki je skromno podružnično cerkev mošenjske župnije, posvečeno svetemu Vidu, spremenila v romarsko prestolnico. Svojo pripoved je oblikoval v sedmih poglavjih: Iz zgodovine cerkve na Brezjah, Množične pobožnosti in slavnosti na Brezjah, 2. svetovna vojna, Vrnitev milostne podobe

* Kölnski nadškof kardinal Joachim Meisner leta 1996 (str. 313).

na Brezje, Marija Pomagaj po svetu, Begunska Marija pomagaj in Kopije Marije Pomagaj v Sloveniji.

Pripoved o cerkvi na Brezjah začne z umetnostnozgodovinskim uvodom in pregledom poslikav, prezidav in oltarjev, nadaljuje pa z leta 1800 prizidano kapelo Matere božje ter naročeno Layerjevo sliko, ki je postala predmet čaščenja po letu 1863, ko so bile izpričane prve ozdravitve (čudeži). Ob pisanju o sliki se dotakne tudi številnih legend o njenem avtorju in okoliščinah njenega nastanka, motiv Marije Pomagaj pa postavi tudi v širši evropski kontekst

Množične pobožnosti in slavnosti na Brezjah, kamor sodijo romanja, maše in procesije ter različna zborovanja, avtor povzema po tisku, za začetno obdobje po Jegličevem, kasneje pa po dnevnikih njegovih naslednikov in zapisih drugih cerkvenih dostojanstvenikov, zajema pa tudi iz gradiva brezjanske cerkve in frančiškanov (zlasti evidence gostujočih duhovnikov in statistike obredov). Začetek afirmacije Brezij kot romarskega in verskega središča po letu 1863 je povezan tudi z obiski goriškega nadškofa Gollmajerja (1875), graškega škofa Zwergerja (1876), ki je bil pobudnik gradnje nove cerkve ter seveda ljubljanskega nadškofa Pogačarja (1878). 9. oktobra 1889 je temeljni kamen za novo cerkev položil Jakob Missia, 7. oktobra 1900 pa je sledila posvetitev cerkve in oltarjev.

Z naraščajočim številom romarjev in obiskovalcev so na Brezje prišli tudi nezaželeni pojavi – v gneči je prihajalo do tatvin in vlomov, prevaranti pa so se lotili celo »organiziranja« romarskih vlakov (pobrali denar naivnežem in izginili). Priljubljenost Brezij je privlačila tudi politike – zlasti tiste z desne strani političnega spektra, ki so tu nagovarjali svojo volilno bazo. Med njimi bi omenil Janeza Evangelista Kreka (ki je imel na Brezjah leta 1888 novo mašo) in Josipa Pogačnika. Nestrpnim liberalcem in njihovem Slovenskemu narodu, ki so itak s precej »distance« gledali na dogajanje okrog Brezij, so bile tovrstne manifestacije še posebno v napoto. Za svoje shode so Brezje izbirali tudi Marijina družba (dekliška in fantovska), krščansko-socialna društva in tretjeredniki, kasneje Orli, katoliški učitelji in treznostno društvo. Nov zagon verskemu življenju je prinesla naselitev frančiškanov, ki jim je leta 1893 dovolila prihod deželna vlada. Od leta 1898 so bivali v hospicu (redovni hiši), samostan

pa je bil ustanovljen šele leta 1919. Da so Brezje posvojili vsi Slovenci, pričajo tudi tradicionalna (»bienalna«) romanja Štajercev (ki so se odvrnili od romanj v Marijino Celje), kasneje še Korošcev, Prekmurcev in izseljencev iz Evrope in Amerike ter raznih starostnih in poklicnih skupin (mladina, ženske, moški, akademiki, rudarji).

Zanimivo je bilo obračanje k Mariji Pomagaj v časih velikih preizkušenj – zlasti med 1. svetovno vojno (veterani so vsakoletna romanja prirejali vse do začetka 2. svetovne vojne, ko je morala v »izgnanstvo« tudi znamenita slika), v času osamosvojitve ter povezovanje brezjanske Marije z domovino in domom, kar je opaziti pri slovenskih izseljencih.

Zgodovina Brezij in brezjanske Marije Pomagaj je tako – vsaj v času od zadnje tretjine 19. stoletja naprej, tudi zgodovina Slovencev, kar se odlikava tudi v Globočnikovem delu. Kljub zapovedani »uniformiranosti« obredov in nespremenljivemu glavnemu motivu prihodov na Brezje, je moč vsakokrat zaznati tudi nezgrešljiv duh časa – bojevitější katolicizem v dobi delitve duhov na Slovenskem konec 19. in v začetku 20. stoletja, neprikrito nezadovoljstvo v času starojugoslovanskega unitarizma, kljubovalno vztrajnost zoper vsiljevanje novih vzorcev obnašanja v povojni družbi, ki je dostikrat s pravo pobalinsko vnemo (neuspešno) poskušala odvrčati ljudi od prihajanja na Brezje ter samozavest zmagovite Cerkve v obdobju mlade države, ki jo najmočnejše pooseblja Rodetova doba, ko je javnost prežala na njegove velikošmarenske pridige, ki so ljudi razdelile na očarane in zgrožene.

A vse to so v tej knjigi le obrobni dogodki – postaje v času glavne junakinje – zelo posebne slike in njenega bivališča, zaspane vasice pred kuliso sivih vršacev, ki se je spremenila v epicenter verskega življenja.

Stalnica ostajajo male (velike) prošnje malih ljudi – za zdravje, (družinsko) srečo, uspeh v poklicu, prave odločitve, varno vožnjo ... in vse ostalo, kar je najti na zidovih Marijine kapele in v romarskih knjigah.

Prav zato je treba zapisati, da je Globočnikova knjiga precej več kot zgolj zgodovinski ali umetnostnozgodovinski tekst – je zanimiva, barvita in

mestoma tudi napeta pripoved, ki se je splekla okrog umetnine, s katero je avtorju uspelo to, o čemer so številni, veliko pomembnejši slikarji od njega, lahko samo sanjali. Naslikal je delo, ki je hkrati verska

podoba, narodni simbol in obenem vsaj malo tudi intimna lastnina vsakogar, ki v meditaciji, molitvi ali zgolj spoštljivi tišini postoji pred njo.

Aleksander Žižek

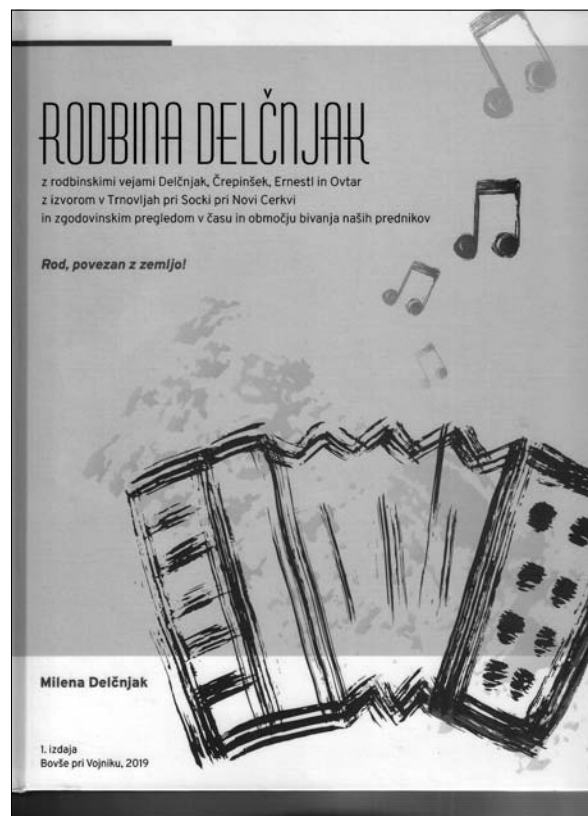
Rod, povezan z zemljo

Milena Delčnjak: *Rodbina Delčnjak. Z rodbinskimi vejami Delčnjak, Črepinšek, Ernestl in Ovtar z izvorom v Trnovljah pri Socki pri Novi Cerkvi z zgodovinskim pregledom območja bivanja naših prednikov. Bovše pri Vojniku: samozaložba, 2019. 332 strani.*

Avtorica obsežne rodbinske kronike je Milena Delčnjak, po izobrazbi magistrica s področja znanosti ekonomije. Pri pisanju sta ji pomagali tudi Lojzka Ovtar Anrei in Doris Kuder Polak.

Izdelava družinskega drevesa in iskanje sorodnikov zahteva veliko časa, energije in je lahko tudi zapleteno. V Sloveniji se v zadnjih letih pojavlja vedno več monografij in družinskih kronik ne samo plemiških rodbin, ampak tudi navadnih, neplemenitih slovenskih družin, ki imajo tudi bogato, dolgo in seveda zanimivo zgodovino. Knjigo, ki je izšla v samozaložbi, lahko preprosto uvrstimo med družinske kronike, ker vsebuje časovne rodoslovne prikaze, je obogatena z vključevanjem zgodovinskih dogodkov povezanih s kraji, kjer so živeli predniki in današnji potomci rodbine Delčnjak.

Knjiga se začne z rokopisom Veronike Črepinšek in Francija Črepinška, ki pripovedujeta in opisujeta spomine in rod Delčnjakov, ki so se večinoma preživljali s kmetijstvom. Prvi prednik rodbine Delčnjak naj bi prišel na današnje slovensko ozemlje s Češke. Bil je popotni tkalec in ko je prišel v Trnovlje pri Socki, je tu ostal zaradi lepote kraja zavedno. Družinska povezava s češkim tkalcem se še danes prenaša iz roda v rod, vendar ni dokazana. Jezikoslovec in imenoslovec dr. Silvo Torkar uvršča priimek Delčnjak med naselbinska ali krajevna imena in razlaga priimek Delčnjak po

kraju nastanka ali imenu zaselka Delce ali Devce s priponskim obrazilom –jak. Rodbina je popisana večinoma po moški liniji. Danes je v Sloveniji živečih okoli 40 posameznikov s priimkom Delčnjak, vsi pa imajo iste korenine. Živijo večinoma na Štajerskem, v krajih Trnovlje pri Socki, Bovše, Zadobrovi pri Celju, Vinah pri Dobrni in Dramljah.

Družinska kronika ni spisana samo s pomočjo ustnih virov, pripovedi, spominov, ampak tudi na osnovi dejstev, pisnih virov in izročila. Avtorica se je lotila izdelovanja družinskega drevesa tudi s pomočjo matičnih knjig (knjig porok, rojenih in umrlih) in prišla do najbližjega skupnega prednika v Jožefu Delčnjaku, ki se je rodil leta 1797 v Trnovljah pri Socki na domačiji s starim hišnim imenom ali po domače »pri Delčjak«. Knjiga je zasnovana kot vodnik po družinskem drevesu, kjer so predstavljeni družinski predniki natančno, sistematično